

ISTORIA TRĂITĂ A CELOR DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE. ÎNSEMNĂRILE BUCOVINEANULUI PETER SCHÄFER: *MEINE LEBENSGESCHICHTE*

IOANA SCRIDON

Die erlebte Geschichte der beiden Weltkriege. Die Aufzeichnungen des Bukowiners Peter Schäfer: *Meine Lebensgeschichte*

(Zusammenfassung)*

Gedächtnis und mündliche Geschichte zählen zu den heutigen, sich immer mehr entfaltenden Forschungsrichtungen. Obwohl die Wahrhaftigkeit der Informationen aus den mündlichen Berichten immer noch ein Problem ist, so bieten doch solche Berichte einen Zugang zu persönlichen Erfahrungen, die insgesamt die Lebensgeschichte des einfachen Menschen bilden.

Die Erinnerungen Peter Schäfers, die den Titel *Meine Lebensgeschichte* tragen, geben einen allgemeinen Überblick über die zwei Weltkriege. Es handelt sich um die Art und Weise, wie die Geschichte von einem Soldaten (später als Reservist und Sanitätssoldat einbezogen) begriffen wird. Die Erfahrung der Evakuierung und ein rastloses, stets am Rande der Erschöpfung geführtes Leben, in einer Zeit ständiger zwischenstaatlichen und interethnischen Spannung, machen den Leser mit dem Welt des Leidens und des persönlichen Dramatismus vertraut.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Gedächtnis, mündliche Geschichte, Erinnerungen, Militärdienst, Bukowina, I. und II. Weltkrieg, Evakuierung, Umsiedlung, Flucht.

1. Istoria orală și memoriile în metodologia de cercetare științifică

Istoria orală poate fi considerată o metodă relativ tânără, acceptată în cadrul cercetărilor de natură istorică, sociologică, etnologică, geografică etc. Bazele acesteia se regăsesc în metodologia unor lucrări ale grecilor antici, Herodot și Thykidides, dar traseele și granițele istoriei orale au fost trasate în S.U.A., în anul 1940, având inițial un caracter cultural, cel de identificare a originilor și culturii indienilor, precum și a populației de culoare de pe teritoriul S.U.A., fiind utilizată,

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XXII, 1 (44), p. 179–191, București, 2015

apoi, și în sfera politică. De asemenea, acest domeniu este și „la modă”, fiind abordat din ce în ce mai mult în cercetările retrospective ale științelor umaniste, provocând, totuși, și multe discuții controversate asupra necesității acestuia în abordarea metodologică.

Istoria orală utilizează documente personale (înregistrări, corespondențe, memorii etc.), pentru a pune în lumină nu numai viața unui individ, a unui grup de persoane, a relațiilor din cadrul grupului, cât și a efectelor evenimentelor istorice, resimțite la microscară. Acest material sociologic permite studiarea în detaliu a unui fenomen, evoluția în timp și receptivitatea indivizilor vis-à-vis de acesta. Practic, istoria orală este un cumul de documente, care prezintă radiografia unei societăți, un discurs ce construiește o imagine proiectată într-o anumită perioadă, într-un spațiu dat, influențată de factorii politici, sociali etc. În cadrul cercetărilor și a studiilor despre istoria orală, un instrument folosit este memoria/memoriile.

Cu toate că memoriile au un caracter subiectiv, mult contestat la nivel istoric, acestea nu înfățișează în mod distinct un adevăr, ca un act de veridicitate, resimțit de către persoana în cauză. Se poate afirma că aceste memorii reprezintă vocea societății, a conaționalilor, consătenilor, etnicilor sau indivizilor aflați în situații similare. Din această perspectivă, scopul nu este de a afla un adevăr istoric absolut, „ci de a stabili frontiere, de a trasa limite, prin care jocul identității și al alterității devine transparent”¹.

Modul în care fiecare individ își construiește identitatea și realitatea din jurul lui scoate în evidență relația Common-Sense Konstruktionen/Denken der Menschen². Directa legătură dintre acestea este amplificată de către contextualizările locale, impuse de factorii culturali și istorici. Un eveniment nu mai are nevoie numai de un context istoric și unul spațial geografic, ci are nevoie de fixarea lui cu ajutorul cazurilor concrete, al acelei istorii trăite, care nu poate reieși direct din interviuri și mărturisiri ale celor care au trăit acele evenimente. A vorbi de cifre în istorie reprezintă o idee vagă, dar a o îmbogăți cu „lacrimile informatorului” devine, astfel, un eveniment pus în lumină. Istoria orală pune în lumină relația dintre experiența personală, cea colectivă și cea istorică și vine să confirme faptul ca nu există o singură viziune a trecutului sau a prezentului.

Istoria orală și metodologiile din acest domeniu au formulat mai multe definiții și accepțiuni ale noțiunii de „memorii”, ca instrument în cercetarea științifică. Astfel că memoriile reprezintă o sursă și o metodă, în care amintirile sunt interviuri, produse ca surse istorice și evaluate³. Memoriile nu trebuie privite

¹ Alexandra Jivan, Călin Rus, Smaranda Vultur (coordonatori), *Minorități: identitate și coexistență*, Timișoara, Editura Institutului Intercultural Timișoara, 2000; accesat online (30 octombrie 2014) la adresa http://www.intercultural.ro/carti/minoritati_text_ro.html.

² Roland Girtler, *Verbannt und vergessen. Eine untergehende deutschsprachige Kultur in Rumänien*, Linz, Verlag Veritas, 1992, p. 38.

³ Dorothee Wierling, *Oral History*, în vol. *Handbuch der Geschichtsdidaktik*, 5. Überarbeitete Auflage, Seelze-Velbe, Kallmeyerisch Buchhandlung, 1997, p. 236.

numai ca experiențe de viață ale martorilor oculari, ci mai degrabă ca instrumente de cunoaștere a mecanismelor și structurilor mentale și culturale care s-au dezvoltat prin experiențele lor în timpul vieții⁴.

Acest instrument de lucru este foarte criticat și privit cu suspiciune de către mulți cercetători, pentru motivul neveridicității datelor. Problema majoră care se ridică, din punct de vedere științific, este cea de relevanță istorică sau contextuală, atât timp cât acestea reprezintă niște amintiri sau simple relatări, care au fost trecute prin filtrul conștiinței. Din punct de vedere psihologic, mintea este parșivă și de multe ori aduce în prim-plan ceea ce se vrea, de fapt, uitat.

Mintea umană și, implicit, în timp, memoria, reacționează diferit de la persoană la persoană, în situații de siguranță sau de conflict, de panică. Persoanele traumatizate, fie nu vor să își amintească acele momente, fie și le amintesc obsesiv, ținând cont că nu toate amintirile se pot ține sub control. Uneori, interviurile sau memoriile reprezintă un prim pas în depășirea acelor momente⁵.

2. Bucovina și memoriile bucovinenilor din timpul celor două războaie mondiale

Bucovina istorică, respectiv Ducatul bucovinean, a fost una dintre cele mai longevive regiuni aflate sub conducerea împăraților austrieci (1774–1918). Dezvoltarea acesteia, aflată la periferia Imperiului Habsburgic, a fost susținută prin diferite reforme și modele de dezvoltare ale guvernatorilor militari și civili, precum și antreprenori și proprietari: Gabriel Splény von Mihálydy, generalul Karl Freiherr von Enzenberg, Anton Manz von Mariensee. Colonizările, crearea condițiilor propice de trai pentru coloniști, drepturile și responsabilitățile populației bucovinene autohtone, precum și libertatea religioasă și lingvistică, au fost unele dintre elementele care au stabilizat naționalitățile bucovinene, au întărit relațiile dintre acestea și, mai mult, au dus la prosperitatea generală, bazată pe un sistem fiscal corect și eficace⁶. Un avantaj al regiunii Bucovina a fost acela de a fi în umbra conflictelor majore care aveau loc în Europa secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea.

Primul Război Mondial antrenează Bucovina în „bătălia imperiilor”. În data de 30 iulie 1914 a avut loc mobilizarea întregii regiuni a Bucovinei, populația civilă și ecleziastă germană refugiindu-se în apropiere de Praga, unde va rămâne până la sfârșitul conflagrației. Capitala Cernăuți a fost în mai multe rânduri în mâinile rușilor. Aceștia, la 26 noiembrie 1914, au trecut de Cernăuți, ajungând până pe Valea Putnei, [la Mestecăniș].

⁴ Gerhard Henke-Bockschatz, *Zeitzeugenbefragung*, în vol. *Wörterbuch der Geschichtsdidaktik*, Schwalbach, Verlag Wochenschau, 2006, p. 187.

⁵ *Introduction in Oral History*, Pietermaritzburg, Editura University of Natal, 2006, p. 5.

⁶ Ștefan Purici, *Considerații privind administrația austriacă în Bucovina în perioada pașoptistă*, în „Analele Bucovinei”, București–Rădăuți, anul XI, nr. 2, 2004, p. 377–391.

Consecințele Primului Război Mondial au dus la pierderea de către Austria a Bucovinei, aceasta revenind românilor, actul oficial fiind semnat prin Conferința de la Paris, ale cărei lucrări au început la 18 ianuarie 1919. La data de 28 noiembrie 1918, la Cernăuți, se proclamă unirea Bucovinei cu România.

Evocări ale acestor represiuni la care a fost supusă Bucovina, în prima conflagrație mondială, apar în memoriile și relatările unor persoane direct implicate, soldați sau conducători de regimente și divizii militare⁷. Atât elitele politice, administrația, cât și o parte din populația germană din nordul Bucovinei au fost implicate în procesul de evacuare. Aceste memorii se regăsesc publicate în revistele „Analele Bucovinei” (București), „Kaindl-Archiv” (Stuttgart/Augsburg), „Der Südostdeutsche” (Augsburg) – editat de către Asociația germanilor bucovineni din Germania și Austria⁸.

Elitele bucovinene au luat calea Vienei sau a unor orașe din Bohemia și Polonia de azi. Aceste trasee, pe care refugiații le-au urmat, în diferite regiuni, sunt menționate, de pildă, în memoriile prof. univ. Fritz Netolitzky. Acest context de mișcare și de dezorientare a provocat, de cele mai multe ori, sfârșitul unor cariere ale profesioniștilor bucovineni (exponenți politici ucraineni, artiști ș.a.)⁹.

Al Doilea Război Mondial implică din nou Bucovina, prin pretențiile teritoriale ridicate de Uniunea Sovietică. În urma ultimatumului lui Stalin, din 26 iunie 1940, s-a cerut evacuarea imediată a nordului Bucovinei și a Basarabiei¹⁰. Nu numai populația germană a fost cea care trebuia să părăsească Bucovina din calea armatelor roșii, ci și alte naționalități, precum polonezii¹¹, dar și personalități din viața politică, publică, din administrație și din rândul clerului. Eduard Wagner amintește și despre problema evacuării militarilor din Bucovina¹².

Evenimentele care au urmat celui de Al Doilea Război Mondial, mai ales cele de repatriere a unor familii de germani din vest în Bucovina, au fost descrise, din perspectivă subiectivă, de către Norbert Gaschler. Acesta și-a amintit fraza cu

⁷ Anghel Popa, *Membrii Societății Academice „Junimea” din Cernăuți pe fronturile Primului Război Mondial* (II), în „Analele Bucovinei”, anul XX, nr. 2, 2013, p. 535–556.

⁸ „Der Südostdeutsche”. *Buchenlanddeutsche Zeitung mit ständigen Berichten über die Südostdeutschen, über und aus Südost- sowie Osteuropa und über die Bukowiner in aller Welt*, Augsburg (Germania). Publicația, cu apariție lunară, este coordonată de Luzian Geier.

⁹ Herbert Mayer, *Fritz Netolitzky, 1875 bis 1945*, în „Kaindl Archiv”. *Mitteilungen der Raimund Friedrich Kaindl Gesellschaft*, Stuttgart, München, anul V, nr. 5, 1986, p. 26–33.

¹⁰ Rodica Iațencu, *Fenomenul cultural din Bucovina în perioada 1941–1944*, în „Analele Bucovinei”, anul XI, nr. 2, 2004, p. 351–376.

¹¹ Kazimierz Feleszko, *Familie der Bukowina-Polen am Gwanda-Fluss*, în „Kaindl Archiv”. *Zeitschrift des Bukowina-Instituts für den Kulturaustausch mit den Völkern Mittel- und Osteuropas*, München, Dillingen, anul IX, nr. 1, 1992, p. 12.

¹² Eduard Wagner, *Auch Soldaten wurden umgesiedelt. Das rumänische Heer entliess 1940 die volksdeutschen Soldaten aus der Nord-Bukowina und aus Bessarabien*, în „Kaindl Archiv”, anul XIV, nr. 6, 1993, p. 83–85.

care au fost goniți: „Unde te-ai născut, acolo să te și întorci; nasad, nasad, dawaj, dawaj”¹³.

O cronică personală a Primului și a celui de Al Doilea Război Mondial a fost întocmită de Kurt Landwehr von Pragenau (soția acestuia era originară din Rădăuți), din perspectiva unei familii angajate politic și militar¹⁴.

Unele dintre cele mai interesante și complexe memorii publicate îi aparțin lui Willi Kosiul. În excursia întreprinsă în anul 2002, acesta rememorează toate locurile pe unde a fost nevoit să se refugieze, precum și experiența internărilor sovietice. Aceste memorii au fost publicate în opt părți, în periodicul „Der Südostdeutsche” (1997, 1998)¹⁵. Alte cronici personale au fost făcute publice prin grija și documentarea realizată de către Luzian Geier¹⁶, care a făcut referire la memoriile Mariei Gross¹⁷, la cele ale soldatului Michael Müller ș.a.¹⁸. În periodicul „Der Südostdeutsche” se publică, în mai multe rânduri, amintiri ale germanilor bucovineni din perioada de război: Dieter Runzer¹⁹, Olly Hampe²⁰, Alexander Marx²¹ și Gertrud Schäfer²².

Un document din arhiva Institutului Bukowina din Augsburg, care face parte din seria condicilor cronice²³, este *Cronica școlii din Baineț*, începută în anul 1884, de către învățătorul Theodor Guga. Documentul relatează detaliat

¹³ Norbert Gaschler, *Rückkehr von Umsiedlern 1945 nach Rumänien. Über die ungewöhnlichen Umstände der Rückführung von Buchenländern und Dobrudschadeutschen vor 50 Jahren*, în „Kaindl Archiv”, anul XXV, nr. 16, 1996, p. 55–56 („Wo du geboren bist, du dort zurück, nasad, nasad, dawaj, dawaj”).

¹⁴ Kurt Landwehr von Pragenau, *Elf Jahre als deutscher Wehrmachtangehöriger in sowjetischen Gefängnissen 1955–1965*, în „Kaindl Archiv”, anul XXXII, nr. 41, 2000, p. 3–26.

¹⁵ Willi Kosiul, *Auf der Spuren meiner Vergangenheit. Eine Reise durch die Süd- und Nordbukowina*, în „Kaindl Archiv”, vol. 40/41, nr. 49/50, 2002, p. 53–72.

¹⁶ Luzian Geier, „Dass wir nach Russland mussten, war nicht unsere Schuld”. *Aus einem Bericht des Bukowiners Albert Geib/Buhuși über seine Deportationszeit*, în „Der Südostdeutsche”, nr. 7, 1997, p. 6.

¹⁷ Maria Gross, *Unsere Fahrt nach Deutschland. Auszeichnungen von Maria Gross (geb. 1875, gest. 1955) über Umsiedlung und Flucht/Aus dem neuen Heimatbuch Fratautz*, în „Kaindl Archiv”, vol. 44/45, nr. 53/54, 2003/2004, p. 73–76.

¹⁸ Michael Müller, *Der Banatdeutsche Michael Müller machte Aufzeichnungen über die ersten hundert Kriegstage im rumänischen Heer*, în „Kriegstagebuch aus der Bukowina”, München, vol. 44/45, nr. 53/54, 2003/2004, p. 76–85.

¹⁹ Dieter Runzer, *Auf Spurensuche in die Vergangenheit*, în „Der Südostdeutsche”, nr. 9, 1998, p. 5.

²⁰ Olly Hampe, *Czernowitz. 5. Okt. 1940*, în „Der Südostdeutsche”, nr. 11, 1998, p. 5.

²¹ Alexander Marx, *Preussen, Russland und Bukowina. Der Serether Alexander Marx schreibt seine Familienchronik*, în „Der Südostdeutsche”, nr. 12, 1998, nr. 1, 1999, p. 3.

²² Gertrud Schäfer, *Czernowitzerin erinnert sich an zwei Weltkriege*, în „Der Südostdeutsche”, nr. 7, 1999, p. 7.

²³ Elena-Luminița Martiniuc, *Aspecte ale satului bucovinean în condicile cronice*, în „Analele Bucovinei”, anul XX, nr. 2, 2013, p. 421–442. Autoarea explică pe larg contextul apariției necesității de însemnare a principalelor evenimente care au marcat istoria localității, dar și viața parohiei, aspecte de natură demografică, socială, politică sau culturală.

evenimente locale referitoare la Primul și la cel de Al Doilea Război Mondial: invazia trupelor sovietice în localitate, luptele desfășurate în localitate, precum și strămutarea germanilor²⁴. De asemenea, în ziarul „Der Südostdeutsche” sunt publicate, în anul 1997, de către Norbert Gaschler, date din *Cronica Bisericii romano-catolice din Câmpulung*. Aceasta oferă, de asemenea, o radiografie a evenimentelor din localitate și nu numai, desfășurate în perioada celor două războaie mondiale²⁵.

Evenimentele celor două războaie mondiale l-au purtat și pe bucovineanul Peter Schäfer pe fronturile de luptă, departe de Bucovina. Memoriile acestuia, scrise pe larg și cu multe detalii istorice, reprezintă un material valoros pentru memorialistica din aceasta regiune.

3. Peter Schäfer, *Meine Lebensgeschichte* (Povestea vieții mele)

Ziarul „Der Südostdeutsche” a reușit să aducă în fața cititorului actual vocea neauzită a celor care au trăit astfel de evenimente istorice, precum perioada Primului și a celui de Al Doilea Război Mondial. Biografia lui Peter Schäfer prezintă o realitate trăită a acestei perioade, în care Europa a fost câmpul de desfășurare a unor orori istorice. Așa cum se amintește în literatura istorică despre granițe, că acestea sunt „răni ale istoriei”, în care principalii actanți au fost oameni care s-au sacrificat pentru orgoliile națiunilor, un ecou asemănător l-au avut și aceste evenimente istorice în viața și conștiința actanților.

Lucrarea semnată de către Peter Schäfer, *Meine Lebensgeschichte*, se încadrează în tipologia explorării autobiografice, cea în care autorul recurge la o rememorare retrospectivă a faptelor și evenimentelor petrecute în viața lui sau la care acesta a asistat. Istoria orală a fiecărei persoane este o mică piesă care întregeste istoria comunității locale. Cu alte cuvinte, se poate spune că această retrospectivă autobiografică este ca „o sumă incontrollabil de mare de versiuni ale istoriei oficiale, care se pot impune ca adevăruri asupra unor experiențe individuale trăite și relatate în circumstanțe ce se cer minuțios descrise și explicate de către cercetători”²⁶.

Carte poștală înfățișându-l pe
Peter Schäfer în anul 1918
(Colecția Luzian Geier)

²⁴ *Cronica Școlii Baineț*, manuscris, 1895.

²⁵ Norbert Gaschler, *Die römisch-katholische Pfarrei Kimpolung/Bukowina*, în „Der Südostdeutsche”, nr. 3, 1997, p. 3.

²⁶ Narcisa Știucă, *Istorie orală – note polemice*, în „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»”, vol. XVII, nr. 1, 2006, p. 29–34.

Bucovineanul Peter Schäfer s-a născut la 28 septembrie 1893, ca al doilea dintre cei 11 copii ai familiei Johann și Eva (Huber) Schäfer, în Manasteristka [Mănăsteriște], Cernăuți. Prima școală profesională absolvită a fost în domeniul zidăriei, în perioada 1908–1910. Elanul tinereții îl poartă, după absolvirea celor doi ani de studii profesionale, spre Germania, la rudele de gradul doi emigrate din Cernăuți, cu intenția de a-și pune în practică meseria. În același an, 1910, revine în Bucovina, din cauza condițiilor nu tocmai bune de muncă și, mai ales, de colectiv, pe care le-a avut în Germania. Își continuă studiile la cursurile de zi ale Școlii de ingineri constructori. Modulele din cadrul cursului sunt absolvite până la nivelul al doilea, din cele trei nivele, din cauza faptului că, în anul 1914, izbucnește Primul Război Mondial, iar învățământul în nordul și centrul Bucovinei este sistat.

Odată cu începerea războiului, Peter Schäfer își satisface stagiul militar în armata austriacă, iar după a doua intrare a rușilor în Cernăuți, acesta, dând dovadă de un entuziasm și patriotism desăvârșit, este înrolat, împreună cu mulți cunoscuți de-ai săi. Împreună cu Regimentul 41 Infanterie, dislocat parțial din Bucovina la Mautern, Peter Schäfer se îndreaptă spre Steiermark. În decembrie 1914, acesta este mutat în Batalionul de Vânătoare 30, împreună cu încă 200 de persoane, dintre care doi prieteni cernăuțeni, care s-au declarat voluntari la trecerea în alt regiment și la alt tip de armă. După perioada grea de instrucție, în 25 decembrie 1914, de Crăciun, Peter Schäfer a primit uniforma și a fost trimis, împreună cu batalionul din care făcea parte, pe frontul carpatic galițian.

Primele lupte pe care le-a dus împreună cu batalionul, împotriva rușilor, au fost cele de la Sekawa (Galiția), din martie 1915. Acestea au continuat până în luna mai a aceluiași an, când trupele au reușit să țină piept rușilor. Aici, Peter Schäfer își pierde unul dintre cei doi camarazi originari din Cernăuți, eveniment ce îl va marca profund și îl va îndârji și mai mult: „Ca și prieten al său cel mai bun și plugar, cădea în responsabilitatea mea să îi iau lucrurile cele mai de valoare, ceas, inele, fotografiile etc. Nu am putut, am fost prea slab și nici nu pot descrie cât de incapabil am fost în acele momente să decid așa ceva. Apoi mi-am căutat camarazii din Cernăuți, Rosch și le-am deplâns suferința mea”²⁷.

Luptele cu rușii se duceau frecvent, uneori chiar de trei sau patru ori pe zi, iar în urma epuizării fizice și a problemelor de sănătate, Peter Schäfer primește trei zile libere pentru recuperare. Acesta se reîntoarce în unitatea din care făcea parte, bucurându-se că a supraviețuit (mulți dintre cunoscuții din Cernăuți au căzut în lupte), dar, în același timp, surprins de afecțiunile de sănătate, de care nu știa că suferă. După externarea din spital, Peter Schäfer, împreună cu batalionul de vânătoare în care era repartizat, a primit o nouă destinație – Großwardein (Oradea Mare), unde principala sarcină a fost aceea de aprovizionare cu hrană a batalionului.

²⁷ „Als sein bester Freund und Landsmann sollte ich ihm seine Wertsachen, Uhr, Fingerringe, Fotografien usw. abnehmen. Ich konnte nichts tun, ich war zu schwach und kann auch nicht schildern, wie man in solchen Momenten unfähig ist, etwas zu entscheiden. Ich habe unmittelbar danach unsere Kameraden aus Czernowitz-Rosch aufgesucht und ihnen mein Leid geklagt”.

În ianuarie 1916, Peter Schäfer este trecut în cadrul celor necombatantși pentru front și mutat la Lemberg/Galiția (Lviv/Ucraina de astăzi), împreună cu toți supraviețuitorii unității. În luna august a aceluiași an, acesta a fost ridicat la rangul de subofițer, în Mährisch-Neustadt (Moravia, Uničov/Cehia de astăzi). Ulterior, este trimis în Albania, în compania de geniști, pentru construirea de drumuri și poduri. Aflat, împreună cu compania, la numai 20 de km de linia frontului de la Fiere, activitatea a fost cea de eliberare/amenajare a potecilor din zona montană, pentru acces cu animale de povară folosite în armată, dar și pentru ridicarea diferitelor stabilimente pentru armată. În perioada petrecută în Albania, compania s-a confruntat cu malaria, boala care a făcut acolo mai multe victime decât războiul.

În luna ianuarie din 1917, Peter Schäfer primește o scrisoare de la tatăl său, prin care îl informează că se află pe frontul de luptă din Albania, în apropiere de Fiere, la Dorrizzo, în Juba. Întreaga familie, pe linie bărbătească, a fost antrenată în acest război – tatăl și cei patru fii au fost înrolați, iar fratele mai mic, prea tânăr pentru armată, a fost obligat să ia drumul Rusiei, în prizonierat.

În septembrie 1917, Peter Schäfer a contactat malaria, care s-a manifestat violent, cu febră de 41°C. Ulterior, a fost mutat într-un spital din Braunau/Böhmen (Broumov/Cehia), apoi într-un spital numai pentru bolnavii afectați de malarie din Pardobitz/Böhmen (Pardubice/Cehia). Până în anul 1918 a urmat tratamente la Deutschlibau/Böhmen (Libina/Cehia), precum și în alte spitale, cu internări și externări periodice. În septembrie 1918, Peter Schäfer s-a căsătorit, Primul Război Mondial încheindu-se cu patru zile după nunta acestuia, iar Bucovina austriacă trecând în administrație românească.

Întors la Cernăuți, odată cu absolvirea ultimului nivel de cursuri specializate în domeniul ingineriei de construcții, Peter Schäfer schimbă mai multe locuri de muncă: Giurgiu (1920, specialist în reconstrucția drumurilor și a stabilimentelor distruse de război), Bușteni și Focșani. În anul 1922 este angajatul firmei Huber&Harter (București), loc de muncă ce îi aduce beneficii mari.

Începutul celui de Al Doilea Război Mondial îl găsește pe bucovineanul Peter Schäfer în Cernăuți, ca și constructor asociat cu Jakob Holicki. Intrarea sovieticilor în Cernăuți, în 28 iunie 1940 și, mai apoi, strămutarea germanilor, începând cu 8 noiembrie 1940, îl antrenează pe Schäfer în procesul de evacuare. Prima reședință din Reich a fost la Oderberg/Schlesien (Silesia) unde, până în iulie 1941, este angajat la administrația locală, având funcția de inginer de construcții. În martie 1941, familiile de germani strămutați sunt mutate la Leslau/Warthegeau (Polonia). Peter Schäfer, împreună cu familia, rămâne aici până în octombrie 1941. După anul 1941, familia Schäfer s-a mutat la Zegzranki Zgirz, lângă Litzmannstadt/Lodz (Polonia), împreună cu alte opt familii cernăuțene (Rosch), unde a primit două case, teren pentru agricultură și animale. Niciuna dintre aceste familii nu era deprinsă cu munca și cu organizarea acesteia în agricultură.

În anul 1945 au fost convocați bărbații care mai erau încă neînrolați în armată, pentru instrucție în caz de urgență (război). Peter Schäfer este absolvent al

cursului de prim-ajutor și primește uniforma Crucii Roșii. În timpul pregătirii începutului cursului de asistent sanitar, sovieticii au intrat în Litzmannstadt, iar în 15 ianuarie 1945 orașul a fost bombardat de către Armata Roșie. Peter Schäfer participă la acțiunea din 16 ianuarie 1945, de refugiere a femeilor și copiilor din oraș, acțiune care a eșuat. În 17 ianuarie a aceluiași an, sovieticii ocupă orașul.

Presiunile Partidului Național Socialist al muncitorilor germani (N.S.D.A.P.) au început din toamna anului 1944, când Peter Schäfer a fost constrâns să semneze actul de aderare la partid. Acesta a completat formularul până la punctul prin care i se cerea renunțarea la biserică. Refuzul semnării adeziunii i-a atras consecințe grele bucovineanului: retragerea uniformei de Cruce Roșie și trimiterea lui din nou pe front, până când acesta găsește o metodă de șantaj pentru ofițerul Partidului Național Socialist. Ocuparea orașului și a împrejurimilor de către sovietici a dus la percheziții amănunțite și, în mai multe rânduri, la interogări. Cu toate că erau căutați germanii care locuiau în zonă, pentru a fi luați prizonieri, Peter Schäfer a reușit să-i inducă în eroare, în mai multe rânduri, pe ofițerii ruși, pretinzând că este polon.

În timpul repetatelor controale care aveau loc în zonă, făcute de către sovietici, bucovineanul a fost rănit prin împușcare. Polonii nu au fost de partea acestuia, cu toate că ambele naționalități se aflau târâte într-un război care nu le aparținea. Peter Schäfer a fost luat prizonier, bătut, înjosit și, mai apoi, eliberat de către poloni, fără documente, bani sau haine potrivite pentru timp de iarnă. După mai multe experiențe traumatizante în mâinile polonilor, atât ale armatei, cât și ale securității, Peter Schäfer reușește, împreună cu alte familii de cernăuțeni, să ia contact cu o filieră de emigrare, în schimbul unei mari sume de bani (4 900 de zloți). Emigrarea era posibilă numai după ce se primea o invitație din partea Asociației de întraajutorare a germanilor bucovineni din München. Această asociație a lansat, inițial, o invitație oficială pentru Peter Schäfer și familia acestuia, apoi pentru întregul grup din lagărul de muncă de la Litzmannstadt. Aceste sesizări au fost făcute, inițial, de către frații lui Schäfer, care se aflau deja în Germania și care aflaseră de această portiță de recuperare a germanilor și de reîntregire a familiilor. După predarea sumei, Peter Schäfer a fost amenințat cu moartea în cazul divulgării acestei fapte. Întâmplarea a făcut ca în acel moment să fie lovit de către ofițerul cu care își negociase prețul, pierzându-și cunoștința, având dureri de cap puternice și alte răni corporale, ceea ce a necesitat internarea.

Familia Schäfer a continuat să trăiască în Polonia până la sfârșitul anului 1947, muncind în agricultură pentru a se putea întreține. Din cauza muncii în condiții de iarnă și a îmbrăcăminteii neadecvate, membrii familiei au suferit foarte mult. La începutul anului 1948, familia va fi mutată într-un alt lagăr, unde condițiile de viață erau mai favorabile, respectiv în lagărul Rzew, unde a locuit până în 15 februarie 1948. Ulterior aceasta a fost mutată în lagărul Rzepki, în apropiere de Tuschin/Litzmannstadt, unde a stat până în noiembrie 1948. În această lună s-a deschis posibilitatea plecării spre Germania, cu mai multe transporturi

efectuate de la Breslau, dar, înainte de îmbarcarea familiei Schäfer, transportul s-a sistat, astfel că membrii acesteia au rămas în continuare în lagărul Rzepki, unde Peter Schäfer, soția și fiica aveau loc de muncă. Cu toate că salariile erau mulțumitoare pentru perioada de după război, familia Schäfer a resimțit din plin și greu presiunea polonilor asupra germanilor. Acest lucru l-a determinat pe Schäfer să scrie Crucii Roșii din Suedia, în vederea plecării spre Germania. Această filială l-a direcționat spre sediul Crucii Roșii din Varșovia, care a solicitat un document din partea familiei din Germania, privitor la posibilitatea de cazare și susținere financiară, până în momentul când aceștia vor fi independenți. Astfel că familia Schäfer a luat drumul Rathenow-ului (zona de ocupație sovietică). La 25 martie 1950, aceasta părăsește Polonia și se îndreaptă spre Ülsnütz, unde rămâne 21 de zile într-un lagăr, în condiții de carantină.

Ajuns la destinația la care a fost repartizat, Peter Schäfer a refuzat să se stabilească în această localitate și a căutat să meargă acolo unde locuia familia acestuia (părinții și frații săi), în Darmstadt. Pentru 750 de mărci, a fost posibilă o trecere a graniței în R.F.G. În data de 15 mai 1950, familia s-a reîntregit la Neu-Isenburg, în Hessen, aproape de Darmstadt.

În anii ce au urmat după această perioadă cruntă din istoria Europei, familia Schäfer s-a stabilizat greu și încet din punct de vedere financiar. Au încercat să-și rezolve o parte dintre problemele de sănătate pe care le-au avut în urma traumatismelor fizice și a frigurilor din iernile poloneze (Peter Schäfer a fost considerat inapt pentru muncă) și, mai ales, să își refacă cercul de rudenie și de prieteni.

Cu ocazia sărbătorilor pascale ale anului 1950, Peter Schäfer își amintește de prima întâlnire a bucovinenilor din Darmstadt, dar și de Buchenländer-Siedlungsgenossenschaft, o întrunire pentru construcții de locuințe într-un cartier nou, lângă Darmstadt, unde Schäfer și familia se vor stabili definitiv, vor construi o casă alături de bucovineni și aici familia se va stinge.

Peter Schäfer a decedat în data de 12 septembrie 1985, fiind înmormântat lângă soția acestuia, Sabina, născută Sabeiczuk, în Waldfriedhof, Darmstadt. Familia Schäfer nu a avut urmași, fiica acestora fiind, de fapt, nepoata din partea fratelui mai mic al lui Peter Schäfer, Rudolf Schäfer.

4. Discuții

Memoriile la care facem referire prezintă perspectiva germană a bucovineanului german Peter Schäfer asupra evenimentelor din perioada celor două războaie mondiale. Majoritatea acestora nu s-au petrecut în Bucovina, ci pe frontul galițian și, mai apoi, pe cel din Albania, apoi strămutarea în Polonia și reîntregirea familiei în Germania. Din cauza faptului că încă nu s-au parcurs memoriile ale altor bucovineni germani, care au participat la aceste lupte, nu se pot verifica toate datele prezentate în aceste memorii. Însă, evenimentele relatate de

Peter Schäfer, care s-au petrecut pe teritoriul bucovinean, pot fi considerate ca fiind veridice. Acestea au fost confruntate cu alte memorii, amintite la începutul lucrării, cu referire la evenimentele petrecute pe teritoriul bucovinean în Primului Război Mondial și publicate în „Der Südostdeutsche” și „Analele Bucovinei”. De asemenea, datele au fost confruntate și cu cele istorice, oficiale. Memoriile lui Peter Schäfer sunt foarte exacte în date și locații, ceea ce a facilitat accesul la evenimentele istorice oficiale.

În urma rememorării istoriei germanilor bucovineni în perioada celor două războaie mondiale, prin prisma memoriilor lui Schäfer, se poate contura un scenariu istoric cât se poate de apropiat de datele oficiale. În această sferă, trebuie puse în lumină și analizate anumite aspecte cheie din punct de vedere istoric și personal ale memoriilor. Printre acestea se numără: satisfacerea stagiului militar în Austria, în perioada Primului Război Mondial, drama celui de Al Doilea Război Mondial, șocul psihologic al opririi libertății și asumării responsabilității sociale, substratul psihologic-motivațional al identității naționale germane, memoriile ca o lecție pentru posteritate.

Până în anul 1918, Bucovina a fost condusă de către reprezentanți austrieci, astfel ca serviciul militar era obligatoriu și era necesară o instrucție adecvată. Regimentul de instrucție avea sediul principal la Cernăuți, capitala Bucovinei și acesta era pentru infanteristul Peter Schäfer Regimentul bucovinean 41 Infanterie „Erzherzog Eugen”. Odată cu începerea Primului Război Mondial, acest regiment a fost trimis, prima dată, în Ungaria și, mai apoi, în sudul Austriei, zona Alpilor, la Mautern (Steiermark): „Această companie cuprindea, îndeosebi, fii săraci ai țăranilor bucovineni, precum și evrei sau huțuli cu pantaloni roșii și căciuli de piele înalte; huțulii își lăsau cămășile să atârne peste pantaloni; în general a fost o senzație de uimire. Împreună cu aceștia veneau, de asemenea, și refugiați din Bucovina, care au fost luați cu ei, pentru a nu fi prinși de invadarea rușilor și, mai apoi, de obligația de înrolare în armata rusă”²⁸. Bucovina fiind zona de recrutare pentru stagiul militar, recruții trebuiau să ajungă acolo unde era regimentul lor, fie că era în Bucovina, cum se întâmpla pe timp de pace, fie că era în misiune, cum s-a întâmplat în perioada Primului Război Mondial²⁹.

²⁸ *Kalwang Nach der Chronik*; accesat online (30 octombrie 2014) la adresa <http://www.kalwang.at/Der-1-Weltkrieg-1914-1918.133.0.html> [Interactiv] // <http://www.kalwang.at>. „Diese Kompanie umfaßte meist arme Bukowinaer Bauernsöhne, aber auch Juden und Huzulen mit roten Hosen und hohen Pelzmützen; die Huzulen ließen ihre Hemden über die Hosen heraushängen, was allgemein Verwunderung erregte. Mit ihnen kamen ebenfalls Flüchtlinge aus der Bukowina, die man gleich mitgenommen hatte, damit sie nicht von den eindringenden Russen gefangen und zum russischen Militärdienst gepreßt würden”.

²⁹ Astfel că, pe frontul din Carpați, luptau împotriva rușilor soldații din Austria și Bavaria, iar pe frontul din Alpi erau detașați și bucovinenii.

Peter Schäfer parcurge stagiul militar în anul 1914, iar în același an efectuează și instrucția pentru război, în sudul Austriei³⁰. Înrolarea de bună voie în armata austriacă și, mai apoi, participarea la unele acțiuni ale batalionului în care acesta era repartizat, se suprapuneau și datorită unui simț patriotic bine dezvoltat: „Eram toți trei entuziasmați, mari patrioți, foarte ambițioși și motivați să urcăm la următorul rang. Pentru toate patrulele periculoase, ne-am oferit voluntari”³¹. Răspunsul primit din partea comandantului a fost: „Accept asta, dar o să vă pară rău”, iar Peter Schäfer notează în memorii: „La aceste cuvinte mă mai gândesc și acum”³².

În memoriile lui Schäfer din Primul Război Mondial nu numai că apar date exacte ale fiecărei mutări a regimentului și locul fiecărei misiuni, dar este subliniat, în mod pregnant, și spiritul de colegialitate, de sacrificiu și, mai ales, cel de devotament pentru scopul în care se afla pe front. De asemenea, sunt împărtășite de către acesta și unele aspecte legate de condițiile de viață ale soldaților: „Prin marșul forțat, foarte obositor, peste văi, râuri și nisipuri, picioarele mele au fost atât de rănite, încât nu mai puteam să îmi încălț încălțăminte. [...] La acea înălțime am poposit trei zile, până când am rămas fără cort, în zăpadă, ploaie și ceață, până nu am mai putut suporta”³³. Sunt relatate date despre bolile care se răspândeau cu rapiditate, mai ales malaria, relațiile cu superiorii, colegii sau autohtonii: „Dumnezeu Atotputernic mi-a dat camarazi adevărați, care nu m-au abandonat. Mulți kilometri m-au cărat, cu toate că și ei înșiși erau grav bolnavi”³⁴.

Perioada interbelică este surprinsă de Peter Schäfer ca fiind destul de benefică pentru el și familia acestuia, aflată brusc într-un nou stat, în România. Deschiderea granițelor Bucovinei spre sud l-a determinat și pe Schäfer să lucreze în mai multe locuri, unde, în cele mai multe situații, apartenența etnică nu a fost o problemă³⁵.

³⁰ Eugen Richard Sensenig-Dabbous, *Von Metternich bis EU Beitritt. Reichsfremde, Staatsfremde und Drittausländer. Immigrations und Einwanderungspolitik in Österreich*, Salzburg, Verlag „Ludwig-Boltzmann Institut für Gesellschaft- und Kulturgeschichte”, 1998, p. 3–26.

³¹ Peter Schäfer, *Meine Lebensgeschichte* (manuscris), 1985. „Wir waren alle drei begeisterte, große Patrioten, sehr ehrgeizig und trachteten nach Rang und Auszeichnungen. Zu allen gefährvollen Patrouillengängen meldeten wir uns freiwillig”.

³² *Ibidem*. „Ich tue das, aber Ihr werdet es bereuen. An diese Worte denke ich heute noch”.

³³ *Ibidem*. „Durch den sehr strapaziösen Gewaltmarsch über Gräber, Flüsse und Sandfelder wurden meine Füße so wund, dass es mir unmöglich war, Schuhe anzuziehen [...] Auf dieser Höhe lagen wir dann 3 Tage, bis wir, ohne Zeltbedeckung bei Schnee, Regen und Nebel kampfunfähig wurden”.

³⁴ *Ibidem*. „Gott, der Allmächtige, gab mir treue Kameraden, die mich nicht im Stich ließen. Viele Kilometer weit trugen sie mich, obwohl sie selbst schwer krank waren”.

³⁵ *Ibidem*. „Froh und glücklich, einen Menschen zu haben, der (Chef) mit mir deutsch spricht, begann ich meine Arbeit. Nach Fertigstellung des ersten Planes bat ich bei der Beschriftung den Abteilungsleiter um Hilfe. Er nahm einen Streifen Papier und schrieb darauf alle Wörter in deutsch und rumänisch” sau „Er kam auf mich zu und stellte sich – in deutsche – als Architekt Login vor. Es stellte sich heraus, dass er ebenfalls Czernowitzer war und dort in der Kuczurmarerstraße ein Haus besaß. Er war zum Generalinspektor für den Wiederaufbau in Fokschani ernannt worden. «Möchten

Timpul celui de Al Doilea Război Mondial a fost cel mai greu pentru familia Schäfer. Membrii acesteia au fost mutați din lagăr în lagăr, au practicat agricultura fără să cunoască rânduiala acesteia și, mai mult, le-a fost pusă la încercare convingerea în identitatea religioasă și etnică³⁶. Provocările apărute în viața lui Peter Schäfer au fost scrise în memorii detașat, fără urmă de ură sau antisemitism. Acesta a înțeles că soarta lui nu a fost singulară, ci a fost una a multor germani care au fost evacuați.

Mărturiile lui Peter Schäfer nu numai că sunt o cronică a vremurilor trăite de acesta, ele sunt și o lecție ce trebuie învățată de generațiile actuale. Libertatea s-a câștigat prin suferința unei generații. Aceasta trebuie păstrată în rândul idealurilor diversității în unitate, idealuri spre care tinde și așa-numita Europă unită.

Textul integral al memoriilor lui Peter Schäfer va fi publicat în „Der Südostdeutsche”, din Augsburg, în numerele aferente lunilor decembrie ale anului 2014 și ianuarie–februarie 2015.

Concluzii

Memoriile personale reprezintă o sursă importantă de completare a datelor istorice oficiale. Acestea nu reprezintă numai cazuri singulare, ci, însumate, reconturează istoria trăită a adevăratelor drame din perioada celor două războaie mondiale.

Ceea ce Peter Schäfer a trăit în acei ani de restriște i-a lăsat urme adânci în conștiință și un handicap fizic, însă acestea nu l-au împiedicat de a le ridica la sacrificiul suprem. A considerat că este o datorie morală în primul rând de a lupta pentru un scop național, dar și pentru o integritate identitară, purtată de mai multe generații. Memoriile sunt, astfel, mărturii veridice ale unor perioade de război, pe care prezentul trebuie să evite să le mai repete.

Sie mit mir zusammen arbeiten?» fragte er mich. Ich war glücklich, wieder einen Menschen gefunden zu haben, mit dem ich deutsch sprechen konnte”.

³⁶ *Ibidem*. „Ich bin christlich und kirchlich erzogen worden und werde auf die Kirche nicht verzichten”.